הַאי 'אֶת אֲבִיהָ הִיא מְחַלֶּלֶת' מַאי דָּרֵישׁ בֵּיהּ רבי ישמעאל. משיבה הגמרא: מְבָעֵי לֵיהּ – צריך הוא את הפסוק לְכִדְתַנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, מָה תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֶת אֲבִיהָ הִיא מְחַלֶּלֶת', שמחללתו בכך שֶׁאִם הָיָה נוֹהֵגִין בּוֹ – באביה קוֹדֶשׁ, כדין כל כהן שנוהגים בו בקדושה, לאחר זנותה נוֹהֲגִין בּוֹ מנהג חוֹל, וכן אם עד עתה היינו מצווים לנהוג בו בְּכָבוֹד, עתה נוֹהֲגִין בּוֹ בְּבִזָּיוֹן, וְאוֹמְרִין אָרוּר שֶׁיּוֹ יָלַד, אָרוּר שֶׁיּוֹ גִּידֵּל, אָרוּר שֶׁיָּצָא יוֹ מֵחֲלָצָיו.

אָמַר רַב אַשֵׁי, כְּמַאן – לפי איזה תנא קָרֵינַן – מותר לכנות את החוטא 'רִשְׁעָא בַּר רִשְׁעָא' – רשע בן רשע, וַאֲפִילּוּ לְרִשְׁעָא בַּר צַדִּיקָא. כְּמַאן, כְּהַאי תַּנָּא של ברייתא זו, שקורין את אביה ארור ואפילו הוא צדיק.

שנינו בסיפא של המשנה, זוֹ מִצְוַת הַנִּסְקָלִין.

שואלת הגמרא: מַאי תָּנָא במשנה לפני כן לענין סקילה דְּקָתָנֵי כאן 'זוֹ מִצְוַת הַנִּסְקָלִין'. משיבה הגמרא: מְשׁוּם דְּתָנָא בפרק הקודם (מב:) 'נִגְמַר הַדִּין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ לְסִקְלוֹ', וכן (מה.) 'בֵּית הַסְּקִילָה הָיָה גָּבוֹהַּ שְׁתֵּי קוֹמוֹת', וְאַיידֵי דְּקָא בָּעֵי לְמִיתְנָא – ומשום שרצה לשנות ולבאר את מִצְוַת הַנִּסְקָלִין, לפיכך תָּנָא נַמִּי במשנתינו 'זוֹ' ששנינו בפרק הקודם היא מִצְוַת הַנִּסְקָלִין', ומכאן ואילך תבואר מצות הנשרפין.

משנה

המשנה מבארת כיצד היא מיתת שריפה: מִצְוַת הַנִּשְׂרָפִין, הָיוּ מְשַׁקְּעִין אוֹתוֹ – את הנידון לשריפה בְּזֶבֶל עַד אַרְכּוּבוֹתָיו – עד ברכיו, כדי שלא יוכל לזוז לצדדים, וְנוֹתְנִין סוּדָר קָשֶׁה לְתוֹךְ הָרַכָּה – כורכין סודר רך על גבי סודר קשה, כדי שלא יפצע הסודר הקשה את צוארו ויתנוול, וְכוֹרֵךְ אחד מן העדים את הסודרים עַל צַוָּארוֹ, לאחר מכן תופסים שני העדים את שני קצות הסודר, זֶה מוֹשֵׁךְ את קצה הסודר האחד אֶצְלוֹ וְזֶה מוֹשֵׁךְ את קצה הסודר השני אֶצְלוֹ, עַד שֶׁמחמת החניקה פּוֹתֵחַ הנידון אֶת פִּיו, וּמַדְלִיק – ואחד מן העדים מתיך באש אֶת הַפְּתִילָה העשויה מבדיל או מעופרת וְזוֹרְקָהּ לְתוֹךְ פִּיו, וְיוֹרֶדֶת לְתוֹךְ מֵעָיו וְחוֹמֶרֶת – מחממת ומכווצת אֶת בְּנֵי מֵעָיו ועל ידי כך מת.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף הוּא – הנידון אִם מֵת בְּיָדָם מחמת החניקה קודם זריקת הפתילה לפיו, לֹא הָיוּ מְקַיְּימִין בּוֹ מִצְוַת שְׂרֵיפָה, ולכן אין לפתוח פיו על ידי חניקה, אֶלָּא פּוֹתֵחַ אֶת פִּיו בְּצִבַּת שֶׁלֹּא בְּטֻנְּפָתּוֹ – שלא ברצונו ומיד מַדְלִיק אֶת הַפְּתִילָה וְזוֹרְקָהּ לְתוֹךְ פִּיו, וְיוֹרֶדֶת לְתוֹךְ מֵעָיו וְחוֹמֶרֶת אֶת בְּנֵי מֵעָיו.

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר (בן) [בְּרַבִּי] צָדוֹק, מַעֲשֶׂה בְּבַת כֹּהֵן אַחַת שֶׁזִּינְּתָה בשרופה, וְהִקִּיפוּהָ חֲבִילֵי זְמוֹרוֹת וּשְׂרָפוּהָ, ומוכח שדרך השריפה היא שריפת הגוף. (אמר) [אָמְרוּ] לוֹ חכמים, מה שעשו כן מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה בֵּית דִּין שֶׁל אוֹתָהּ שָׁעָה בָּקִי בדיני התורה, שצדוקים היו שאינם דורשים גזירה שוה אלא למדים מפשט הכתוב, ועל כן פירשו שהיא שריפת הגוף.

גמרא

שנינו במשנה 'ומדליק את הפתילה'. שואלת הגמרא: מַאי [מ־מהי] אותה פְּתִילָה. משיבה הגמרא: אָמַר רַב מַתָּנָה, פְּתִילָה שֶׁל אֶבֶר – בדיל או עופרת, שהיו מתיכים אותה וזורקים לתוך פיו.

הגמרא מבררת את המקור לאופן זה של שריפה. שואלת הגמרא: מָנָא לָן שלכך כוונת התורה ולא לשריפת הגוף. משיבה הגמרא: אָתְיָא בגזירה שוה שְׂרֵיפָה שְׂרֵיפָה מֻעֶדֶת קְרֵת, נאמר בבת כהן שזינתה (ויקרא כא ט) 'באש תשרף', ונאמר בעדת קרח (במדבר יז ד) 'אֲשֶׁר הִקְרִיבוּ הַשְּׂרֻפִים', מַה לְּהַלָּן בעדת קרח, היתה רק שְׂרֵיפַת נְשָׁמָה וְגוּף קַיָּים, אַף כָּאן בשריפת בת כהן [וכן בכל חייבי שריפה] אופן השריפה הוא שְׂרֵיפַת נְשָׁמָה וְגוּף קַיָּים.

רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, אָתְיָא בגזירה שוה שְׂרֵיפָה שְׂרֵיפָה משריפת בְּנֵי אַהֲרֹן, שנאמר בהם (ויקרא י ו) 'וְאֲחֵיכֶם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְכּוּ אֶת הַשְּׂרֵפָה אֲשֶׁר שָׂרַף ה'', מַה לְּהַלָּן בשריפת בני אהרן היתה שְׂרֵיפַת נְשָׁמָה וְגוּף קַיָּים, אַף כָּאן שְׂרֵיפַת נְשָׁמָה וְגוּף קַיָּים. אַף כָּאן שְׂרֵיפַת נְשָׁמָה וְגוּף קַיָּים.

הגמרא מבררת את הלימוד מעדת קרח: מָאן דְּיָלְיף מֵעֲדַת קֹרַח, מְנָא לֵיהּ – מנין לו שהיתה שם רק שריפת נשמה בלבד. מבארת הגמרא: דִּכְתִיב (במדבר יז ג) 'וְאֵת מַחְתּוֹת הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשׁוֹתָם', מייתור תיבת 'בנפשותם' יש ללמוד שֶׁנִּשְׁמָתָן [־נפשם] נִשְׂרֶפֶת וְגוּפָן קַיָּים.

מקשה הגמרא: וְאִידָּךְ – רבי אלעזר, מדוע לא למד מעדת קרח. מתרצת הגמרא: רבי אלעזר סבר שֶׁהַהִיא – שריפת עדת קרח, שְׂרֵיפָה מַמָּשׁ הִיא – גוף ונשמה, וּמַאי כוונת התורה 'בְּנַפְשׁוֹתָם', לומר שֶׁנִּתְחַיְּבוּ שְׂרֵיפָה עַל עֶסְקֵי נַפְשׁוֹתָם, כלומר, על החנופה שהחניפו לקרח כדי להנות את נפשותם במאכל ומשתה שנתן להם, וּכְדְרֵישׁ לָקִישׁ, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מַאי דִּכְתִיב (תהלים לה טז) 'בְּחַנְפֵי לַעֲגֵי מָעוֹג חָרַק עָלַי שִׁנֵּימוֹ', בְּשָׂכִיל חֲנוּפָּה שֶׁהֶחֱנִיפוּ עדת קרח לְקֹרַח והתחברו עמו ללעוג על משה רבינו עַל [־בגלל] עֶסְקֵי לְגִימָה שהאכילם והשקם, חָרַק עֲלֵיהֶן שֹׁר שֶׁל גֵּיהִנֹּם את שִׁנָּיו לשורפם באש הגיהנם.

הגמרא מבררת את דעת הלומד מבני אהרן. שואלת הגמרא: וּמַאן דְּיָלְיף – רבי אלעזר שלמד ששריפת נשמה נחשבת לשריפה מִבְּנֵי אַהֲרֹן, מְנָא לֵיהּ שמתו על ידי שריפת נשמה וגוף קיים. משיבה הגמרא: דִּכְתִיב (ויקרא י ב) וַיָּמׇוּתוּ לִפְנֵי ה', ומשמע שמתו כְּעֵין מִיתָה רגילה, שהנשמה יוצאת מן האדם וגופו קיים.

מקשה הגמרא: וְאִידָּךְ – תנא קמא, שלמד מבני קרח מדוע לא למד מבני אהרן. מתרצת הגמרא: מפני שסבר שֶׁהַהוּא – שריפת בני אהרן שְׂרֵיפָה מַמָּשׁ הֲוַאי וגם גופם נשרף, וּמַאי דִּכְתִיב 'וַיָּמׇוּתוּ' הכוונה דְּאַתְחִיל בָּהוּ מַנָּאי – שהתחילה לשרוף בהם מתוך גופם כְּעֵין מִיתָה רגילה שנשמת האדם מסתלקת מתוכו, ולאחר מכן שרפה האש גם את העצמות והבשר, דְּתַנְיָא אַבָּא יוֹסֵי בֶּן דּוֹסְתַּאי אוֹמֵר, שְׁנֵי חוּטִין שֶׁל אֵשׁ יָצְאוּ מִבֵּית קוֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, וְנֶחְלְקוּ החוטים ונהיו לְאַרְבָּע [שנחלק כל אחד לשנים], וְנִכְנְסוּ שְׁנַיִם בְּחוֹטְמוֹ שֶׁל זֶה וּשְׁנַיִם בְּחוֹטְמוֹ שֶׁל זֶה, וּשְׂרָפוּם.

מקשה הגמרא: וְהָכְתִיב במיתת בני אהרן 'וַיֹּאכַל אוֹתָם', ולא נאמר 'ותאכלם', ובא הכתוב למעט, ולמאן דאמר שרק נשמתם נשרפה, בא הכתוב למעט את גופם, אבל למאן דאמר שנשרפו לגמרי מה בא למעט. מתרצת הגמרא: 'אוֹתָם' וְלֹא את בִּגְדֵיהֶם, שלא נשרפו הבגדים.

הגמרא מבררת מדוע לא למדו את אופן השריפה מפרים הנשרפים. מקשה הגמרא: וְלמה לא נִילַף את מצות שריפה בגזירה שוה מִשריפה האמורה (ויקרא ד יב) בְּפָרִים הַנִּשְׂרָפִים – פר העלם דבר של ציבור ופר כהן משיח שאינם נאכלים אלא נשרפים, מַה לְּהַלָּן – בפרים הנשרפים היא שְׂרֵיפָה של הגוף מַמָּשׁ, ולא על ידי פתילה, אַף כָּאן תעשה שְׂרֵיפָה מַמָּשׁ.

מתרצת הגמרא: מִסְתַּבְּרָא שמָאדָם הָוֶה לֵיהּ לְמֵילַף [־יש ללמוד] זאת ולא מבהמה, שֶׁכֵּן אדם הנידון בשריפת בית דין שוה הוא לעדת קרח ולבני אהרן בכך שהם, א. אָדָם. ב. חוֹטֵא. ג. נְשָׁמָה. ד. פְּגִימוּל. כלומר, שהם 'אדם', ומיתתם מחמת 'חטא', ובשריפתם יש 'נטילת נשמה', ואין שייך בהם 'פיגול', ולא ללמוד מפרים נשרפים שאינם דומין לדבר הלמד, שהרי הם אינם 'אדם', ואינם 'חוטא', ובשריפתם אין 'נטילת נשמה' שהרי נשחטו קודם שנשרפו, ושייך בהם 'פיגול' בדין קדשים.

מקשה הגמרא: אַדְרַבָּה, מִפָּרִים הַנִּשְׂרָפִים הָוֶה לֵיהּ לְמֵילַף, שֶׁכֵּן אדם הנידון בשריפת בית דין שוה לפרים הנשרפים בשני דברים, א. מְכַשֵּׁיר. ב. לְדוֹרוֹת. ששריפת שניהם הוא מעשה 'המכשיר' [מקיים] את רצון הבורא, שציונו לשרוף את החוטא וכן ציונו לשרוף את הפרים, ושריפתן הוא הכשר מצותן. וכן שוים הם בכך ששניהם נוהגים 'לדורות'. מה שאין כן עדת קרח ובני אהרן, שריפתם לא היתה 'מכשיר' למצות הבורא שהרי לא נשרפו בידי אדם אלא נשרפו בידי שמים, וכן אין זה דבר הנוהג לדורות. מתרצת הגמרא: אכן לפרים הנשרפים הוא שוה בשני דברים, אך הָנָךְ [־אלו שמנינו בתחילה בדמיון לבני אהרן ועדת קרח] נְפִישִׁין – מרובים, שהרי שם נמנו ארבעה דברים, ומשם עדיף ללמוד.

המשך בעמוד עח

הגמרא מבררת את דעת ת"ק. מקשה הגמרא: הלא מַאן דְּיָלֵיף מעֲדָת קֹרַח ששריפת בית דין היא שריפת נשמה, מַאי טַעֲמָא לָא יָלֵיף מִבְּנֵי אַהֲרֹן ששריפת בית דין היא שריפת הגוף, הטעם הוא מפני שלשיטתו הָהוּא שָׁרִיפָה מַמָּשׁ חֲוָאי, וְאם כן אדרבא נִילַף מִינַּהּ ששריפה האמורה בתורה היא שריפת הגוף. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב נָחְמָן, אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, כך אָמַר קְרָא (ויקרא יט יח), 'וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ', ציותנו התורה בזה, כְּרוֹר לוֹ את המִּיתָה הַיָּפָה ביותר מבין כל המיתות, ואילו שריפת כל גופו של הנידון אינה מיתה יפה. מקשה הגמרא: וְכִי מֵאַחַר דְּאִיכָּא דְּרַב נָחְמָן שלמד שיש לברור לו מיתה יפה, גְּזֵרָה שָׁוָה לעדת קרח או לבני אהרן לָמָּה לִי. מתרצת הגמרא: אִי לָאו גְּזֵרָה שָׁוָה הָוָה אָמִינָא ששְׂרִיפַת נְשָׁמָה וְגוּף כַּיָּם לָאו שְׂרִיפָה הִיא כְּלָל, ובית דין אינם יכולים לברור אותה. וְאִי מְשׁוּם שאמרה התורה וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ, וכיצד יתקיים הדבר, יש לומר שבא ללמד שכשנשרוף את גופו לַפִּישׁ לֵיהּ – נרבה עליו חֲבִילֵי זְמוֹרוֹת כִּי הֵיכִי דִּלְישָׁרוּף לַעֲנָל – במהרה. קָא מַשְׁמַע לָן מגזירה שוה ששריפת נשמה אף היא קרויה שריפה, ומאחר והיא קרויה שריפה וגם שריפת הגוף נקראת שריפה, יש לנו ללמוד מ'ואהבת לרעך כמוך' שצריך לברור לו את המיתה היפה שהיא שריפת נשמה בלא שריפת הגוף.

כיון שהוזכרה מיתת בני אהרן, מבארת הגמרא את סיבת מיתתם: וּכְבָר הָיָה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ לקראת הר סיני וְנָדָב וַאֲבִיהוּא מְהַלְּכִין אַחֲרֵיהֶן וְכָל יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵיהֶן, אָמַר לוֹ נָדָב לַאֲבִיהוּא, אֵימָתַי יָמוּתוּ שְׁנֵי זְקֵנִים הַלָּלוּ וְאֲנִי וְאַתָּה נְנַהֵג אֶת הַדּוֹר, אָמַר לָהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הַנִּרְאֶה [=הבה ונראה] מִי קוֹבֵר אֶת מִי. אָמַר רַב פָּפָּא, חַיֵּינוּ דְּאָמְרֵי אינְשֵׁי, נְפִישִׁי נַמְלֵי סָבֵי – מרובים גמלים זקנים, דְּטָעֲיָנִי מַשָּׁבֵי דְּהוּגָנֵי – הטעונים בעורות של גמלים יונקים שמתו, ואף כאן קברו משה ואהרן הזקנים את בני אהרן הצעירים מהם.

אָמַר רַבִּי (אלעזר) [אֶלְעָזָר],

לְמַה תַּלְמִיד חָכָם דּוֹמֶה לְפָנִי עַם הָאָרֶץ, בַּתְּחִלָּה – כאשר עדיין מתנהג התלמיד חכם בכבודו ואינו זקוק לעם הארץ, הוא דּוֹמֶה בעיני העם הארץ לְקִיתּוֹן שֶׁל זָהָב. סִיפֵּר הֵימֶנּוּ – החל לדבר עמו דברי חולין, ירדה חשיבותו בעיניו אבל עדיין דּוֹמֶה הוא בעיניו לְקִיתּוֹן שֶׁל כֶּסֶף. משׁנֶהֱנָה מִמֶּנּוּ במאכל ובמשתה וכיוצא בזה, ירד ערכו עוד יותר, והרי הוא דּוֹמֶה בעיניו לְקִיתּוֹן שֶׁל חֶרֶשׂ שאינו שווה כלום, שבֵּינָיו שֶׁנִּשְׁבַּר שׁוּב אֵין לוֹ תַּקָּנָה.

הגמרא מביאה מעשה בבת כהן שזינתה שדנוה בשריפה ממש.

מספרת הגמרא: אִימְּרִתָא בַּת טָלַי – כך שמה, בַּת כֹּהֵן שֶׁזִּינְתָה חֲוַאי [־היתה], אַקְּפָה – הקיפה רַב חָמָא בַּר טוֹבִיָה בַּחֲבִילֵי זְמוֹרוֹת וְשָׂרָפָהּ באש. אָמַר רַב יוֹסֵף, מַעֲשֶׂה רב חמא בְּתַרְתֵּי – בשני דברים, א. מַעֲשֶׂה בְּדִרַב מַתָּנָה שאמר לעיל ששריפת בית דין על ידי פתילה של אבר היא ולא שריפה ממש. ב. וּמַעֲשֶׂה בְּדִתַנְיָא – במה שלמדנו בברייתא על הפסוק (דברים יז ח) 'כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ דָּבָר לַמִּשְׁפָּט בֵּין דָּם לְדָם, בֵּין דִּין לְדִין, וּבֵין נֶגַע לָנֶגַע, דִּבְרֵי רִיבֹת בִּשְׁעָרֶיךָ, וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם וגו', וּבָאתָ אֶל הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל הַשּׁוֹפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם', הקישה התורה 'משפט' ל'כהנים' ללמדך, בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ כֹּהֵן – היינו הסנהדרין שישבו בבית המקדש בלשכת הגזית, יֵשׁ מִשְׁפָּט – בית דין דנים דיני נפשות אפילו בחוץ לארץ, אבל בִּזְמַן שֶׁאֵין כֹּהֵן – סנהדרין בלשכת הגזית, אֵין מִשְׁפָּט – אין בית דין דנים דיני נפשות אף בארץ ישראל.

שנינו במשנה: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי צָדוֹק, מַעֲשֶׂה בְּבַת כֹּהֵן שֶׁזִּינְתָה וכו', אמרו לו מפני שלא היה בית דין של אותה שעה בקי.

הגמרא מבארת את דברי חכמים לרבי אלעזר ברבי צדוק. אומרת הגמרא: מהו בית דין שאינו בקי, אָמַר רַב יוֹסֵף, כוונתם היא שאותו בית דין שהקיפוה בחבילי זמורות ושרפוה, בֵּית דִּין שֶׁל צְדוּקִים הָיָה, שאינם דורשים בתורה 'גזירה שווה' אלא פשוטו של מקרא. הגמרא מקשה על המשא ומתן המובא במשנה: האם הָכִי אָמַר לְהוּ רבי אלעזר ברבי צדוק לחכמים, שראה בית דין שדנו בת כהן בשריפה ממש, וְהָכִי אַהֲדְרוּ לֵיהּ – וכך השיבו לו חכמים שבית דין של צדוקים היו, וְהָתַנְיָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי צָדוֹק לחכמים, זְכוּרֵנִי כְּשֶׁהָיִיתִי תִּינוֹק וּמוֹרְכָב עַל כְּתֵפּוֹ שֶׁל אַבָּא כדרך הקטנים, וְהֵבִיאוּ לִבֵית דִּין בַּת כֹּהֵן שֶׁזִּינְתָה, וְחִקִּיפוּהָ חֲבִילֵי זְמוֹרוֹת וְשָׂרָפוּהָ, וְאָמְרוּ לוֹ חכמים, קָטָן הָיִיתָ בשעה שראית את המעשה וְאֵין מְבִיאִין רְאָיָה מִן הַקָּטָן. הרי שהמעשה היה שראה מעשה זה בקטנותו, ותשובת חכמים היתה שאין מביאין ראיה מן הקטן, שלא כמבואר במשנתינו שהשיבוהו שבית דין של צדוקים היו. מתרצת הגמרא: שְׁנֵי מַעֲשִׂים הָיוּ – שני מעשים שונים היו, האחד היה בקטנותו והשני בגדלותו, ועל המעשה שראה בקטנותו השיבוהו שאין מביאין ראיה מן הקטן, ועל המעשה שראה בגדלותו השיבוהו שבית דין של צדוקים היו.

הגמרא מבררת איזה מעשה אמר להם ראשון. שואלת הגמרא: הֵי – איזה מעשה אָמַר לְהוּ רבי אלעזר ברבי צדוק לחכמים בְּרֵישָׁא, אִילֵימָא הָא קַמַּיְירְתָא אָמַר לְהוּ בְּרֵישָׁא – אם תאמר שאת המעשה הראשון המובא במשנתינו אמר להם בתחילה, ורק לאחר מכן אמר להם את המעשה המובא בברייתא, היתכן לומר דְּאָמַר לְהוּ בהתחלה מעשה שראה כְּשֶׁהוּא גָּדוֹל וְלָא אַשְׁגְּחוּ בֵּיהּ – ולא השגיחו בדבריו לפי שהיה אותו בית דין של צדוקים, ואחר כך אָמַר לְהוּ מעשה שראה כְּשֶׁהוּא קָטָן וְאַשְׁגְּחוּ בֵּיהּ. אֶלָּא צריך לומר שְׁנָא – את מעשה שהיה בקטנותו אָמַר לְהוּ בְּרֵישָׁא, וַאֲמָרוּ לֵיהּ קָטָן הָיִיתָ ואין מביאין ראיה מן הקטן, וחזר וַאָמַר לְהוּ מעשה שראה כְּשֶׁהוּא גָּדוֹל, וַאֲמָרוּ לֵיהּ מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה בֵּית דִּין שֶׁל אוֹתָהּ שָׁעָה בָּקִי.

משנה

המשנה מבארת כיצד בית דין מקיימים את מיתת 'הרג': מְצִוַּת הַנֶּחֱרָגִין כֵּיצַד, הָיוּ מְתִיזִין – חותכין אֶת רֹאשׁוֹ של הנהרג בְּמַגְרָפִיָּה – בחרב, כְּדֶרֶךְ שֶׁהַמַּלְכוּת של אומות העולם עוֹשָׂה למי שהתחייב לה מיתה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הריגה כזאת נִיוּוּל הוּא לוֹ, שהורגו בעמידה וראשו נופל לצד אחד וגופו לצד אחר, והתורה אמרה (דברים יט יח) 'וְאָבַדְתָּ לְרָעֶךָ בְּמוֹךָ', ברור לו מיתה יפה, אֶלָּא מַנִּיחִין אֶת רֹאשׁוֹ עַל הַסַּנְדָּן – עץ עבה שתקוע בארץ, וְקוֹצֵץ ראשו בְּקוֹפִיץ – סכין גדול של קצבים. אָמְרוּ לוֹ חכמים, אֵין לְךָ מִיתָה מְנוּוֶלֶת מִזּוֹ.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא שבה נתבאר המשא ומתן שבין חכמים לרבי יהודה: תַּנְיָא, אָמַר לָהֶן רַבִּי יְהוּדָה לַחֲכָמִים, אַף אֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁמִּיתָה על ידי קופיץ מיתה מְנוּוֶלֶת הִיא, אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה שאי אפשר להורגו על ידי התזת ראשו בסייף כדבריכם, שֶׁהֲרֵי אָמְרָה תּוֹרָה (ויקרא יח ג) 'וּבְחֻקֹּתֵיהֶם לֹא תֵלֵכוּ', וכיון שמדרכי אומות העולם להרוג כך את החייבים מיתה למלכות, אי אפשר לנהוג כמותם. וְרַבָּנָן שלא חששו לכך, טעמם, כֵּיוָן דִּכְתִיב מיתת סַיִיף בְּאוֹרַייְתָא לגבי אנשי עיר הנדחת, שנאמר (דברים יג טז) 'הַחֲרֵם תַּחֲרִימֶנָּה וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּהּ וְאֶת בְּהֶמְתָּהּ לְפִי חָרֶב', אם כן לָא מִינַּייהוּ קָא נָמְרִינַן – לא מהם אנו למדים להרוג בדרך זו אלא מן התורה, ולכן מותר לבית דין להתיז ראשו בסייף אף שגם אומות העולם עושים כן.

הוסיפו חכמים ראיה לדבריהם: דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי – שאם לא תאמר כן, אלא שאסור להתנהג בחוקות הגויים גם בהנהגות הכתובות בתורה, הָא דְּתַנְיָא, שׁוֹרְפִין עַל הַמְּלָכִים שמתו, את מיטתם וכלי תשמישם, וְלֹא נאסר דבר זה מִשּׁוּם דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי אע"פ שכך הוא מנהגם. ותימה, הֵיכִי שָׂרְפִינַן – כיצד מותר לשרוף, וְהָכְתִיב 'וּבְחֻקֹּתֵיהֶם לֹא תֵלֵכוּ'. אֶלָּא על כרחך כֵּיוָן דִּכְתִיב שְׂרֵיפָה זוֹ בְּאוֹרַייְתָא, דִּכְתִיב (ירמיהו לד ה) בפטירת צדקיהו המלך שאמר לו הקב"ה 'בְּשָׁלוֹם תָּמוּת וּכְמִשְׂרְפוֹת אֲבוֹתֶיךָ וגו' הַמְּלָכִים הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנֶיךָ כֵּן יִשְׂרְפוּ לָךְ', שכשם ששרפו את מיטתם וכלי תשמישם של המלכים הראשונים, כך ישרפו את שלך, ממילא לָאו מִינַּייהוּ קָא נָמְרִינַן – לא מהם אנו למדים הנהגה זו ואין בכך משום דרכי האמורי, וְהָכָא נַמִּי במצות הנהרגים, כֵּיוָן דִּכְתִיב 'סַיִיף' בְּאוֹרַייְתָא, לָאו מִינַּייהוּ קָא נָמְרִינַן – כיון שכתוב מיתת סייף בתורה אין זה נקרא שלמדים זאת מדרכי האמורי ומותר לעשות כן.

הגמרא מבארת מנלן שאנשי עיר הנידחת ורוצח נפש הם מן הנהרגין בחרב. שואלת הגמרא: וְהָא דִּתְנַן בְּאִידָךְ פִּירְקִין – וזה ששנינו להלן בפרק הבא (עו:) 'אֵלּוּ הֵן הַנֶּהֱרָגִין, הָרוֹצֵחַ וְאַנְשֵׁי עִיר הַנִּדַּחַת', בְּשִׁלְמָא באנשי עִיר הַנִּדַּחַת כְּתִיב בָּהּ (דברים יג טז) 'הַחֲרֵם אוֹתָהּ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּהּ וְאֶת בְּהֶמְתָּהּ לְפִי חָרֶב', והרג זו היא מיתת חרב, אֶלָּא רוֹצֵחַ מְנָלַן שהוא מן הנהרגין בחרב. משיבה הגמרא: דְּתַנְיָא לגבי מכה עבדו כנעני ומת, נאמר בתורה (שמות כא כ) 'וְכִי יַכֶּה אִישׁ אֶת עַבְדּוֹ אוֹ אֶת אֲמָתוֹ בַּשֵּׁבֶט וּמֵת תַּחַת יָדוֹ, נָקֹם יִנָּקֵם', כלומר, דינו של האדון במיתת בית דין, אלא שִׁנְקִימָה זוֹ אֲנִי יוֹדֵעַ מָה הִוא – איזו מיתה היא. אכן כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר בפרשת קללות (ויקרא כו כה) 'וְהֵבֵאתִי עֲלֵיכֶם חֶרֶב נוֹקֶמֶת נְקַם בְּרִית', הרי שסתם נקימה היא על ידי חרב, הֲוֵי אוֹמֵר שִׁנְקִימָה זוֹ שנאמרה במכה עבדו סַיִיף היא.

במשנה שנינו שההריגה נעשית על ידי שחותכים את הראש, הגמרא מבררת מנין שצורת ההריגה בכך. שואלת הגמרא: מנין לרבנן שההריגה נעשית על ידי התזת הראש, וְאִימָא דְּבָרֵיהּ לֵיהּ מִיבְּרֵי – אולי היא נעשית על ידי שתוקע לו את חוד החרב בבטנו או בגרונו. משיבה הגמרא: באנשי עיר הנדחת 'לְפִי חָרֶב' כְּתִיב, כלומר שיהרגוהו 'על פי' החרב, ופי החרב הוא אורך החרב משני צדדיו ולא עוקצו שבראשו. מוסיפה הגמרא לשאול: וְאִימָא דְּעָבִיד לֵיהּ גִּיסְטְרָא – ושמא נאמר שהריגת סייף היא על ידי שחותך את הנידון לשנים לכל אורכו ולא התזת הראש. משיבה הגמרא: אָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר רַבָּה בַּר אַבּוּהּ, אָמַר קְרָא 'וְאָבַדְתָּ לְרֵעֶךָ כָּמוֹךָ', בכך ציותה לנו התורה בְּרוֹר לוֹ מִיתָה יָפָה, ולחותכו לאורכו אין זו

המשך בעמוד יד

מיתה יפה.

לעיל הביאה הגמרא פסוק ממנו למדים שרוצח עבדו מיתתו בחרב. הגמרא חוזרת לברר מנין שאף רוצח בן חורין מיתתו בחרב, ומנין שהריגתו בחרב ולא בקופיץ. שואלת הגמרא: **אַשְׁכְּחַן** – מצאנו בתורה מיתת חרב ברוצח **דְּקָטֵל עַבְדָּא** – שהרג עבד, כפי שלמדה הגמרא לעיל מ'נקם ינקם' הנאמר לגבי מכה את עבדו, אבל רוצח **בַּר חוֹרִין מָנָא לָן** שמיתתו על ידי חרב, הרי בו נאמר (במדבר לה טז) 'מוֹת יוּמַת הָרֹצֵחַ' וסתם מיתה חנק היא. משיבה הגמרא: **וְלָאו** כָּל **וְחוֹמֶר הוּא** – וכי דבר זה לא ניתן ללמוד על ידי קל וחומר, הרי איך יתכן **דְּקָטֵל עַבְדָּא** יהא דינו **בְּסַיִיף** וההורג **בַּר** חוֹרִין החמור מהורג עבד יהא דינו **בְּחֶנֶק** שהיא מיתה קלה מן הסייף.

מקשה הגמרא: **הָנְיָא** – הלימוד מקל וחומר מובן **לְמַאן דְּאָמַר** [לחכמים (שבמשנה לעיל מט:)] שדין **חֶנֶק** כָּל מדין הרג, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** [לרבי שמעון (שם)] שדין **חֶנֶק חָמוּר** מדין הרג **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – מנין שההורג בן חורין דינו בסייף, אולי יהא דינו בחנק לפי שעשה עוון יותר חמור מההורג עבד. מתרצת הגמרא: אכן מי שסובר שחנק חמור מסייף **נָפְקָא לֵיהּ** – ילמד שמיתת רוצח בן חורין בסייף ולא בחנק **מִדְּתַנְיָא**, נאמר בפרשת עגלה ערופה (דברים כא ט) 'וְאַתָּה תְּבַעֵר הַדָּם הַנָּקִי מִקִּרְבֶּךָ', וכן נאמר בכל שופכי דמים (דברים יט יט) 'וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ', **הוֹקְשׁוּ** – הושוו בגזירה שווה של ביעור ביעור **כָּל שׁוֹפְכֵי דָמִים לְעֶגְלָה עֲרוּפָה, מַה לְּהַלָּן** – בעגלה ערופה עורפים את העגלה **בְּסַיִיף** ולא בחנק, **וּמִן הַצָּוָאר** – והעריפה נעשית במקום הצואר ולא במקום אחר בגוף, **אַף כָּאן** – במיתת בית דין, דינו של הנהרג **בְּסַיִיף** ולא בחנק, **וּמִן הַצָּוָאר** ולא במקום אחר.

מקשה הגמרא: **אִי** אתה למד את כל שופכי דמים מעגלה ערופה, נאמר עוד, **מַה לְּהַלָּן** – בעגלה ערופה עורפים אותה **בְּקוֹפְיִין** – בסכין שחיטה ולא בסייף, **וּמְמוּל עוֹרְפָהּ** – מהמקום הסמוך לעורף, והיינו מאחורי הפנים ולא מן הגרון, **אַף כָּאן** – במיתת בית דין יהרגוהו **בְּקוֹפְיִין** ולא בסייף, **וּמְמוּל עוֹרְפָהּ** ולא מהגרון. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, אָמַר קְרָא** 'וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ **כָּמוֹךָ**', **בְּרוּר לוֹ מִיתָה יָפָה**, ומיתה בקופיץ מן העורף אינה מיתה יפה לפי שאינו מת במהרה, לכך מיתתו בסייף ומן הצואר.

משנה

המשנה מבארת כיצד בית דין מקיימין את מיתת 'חנק': **מְצִיאַת הַנֶּחְנָקִין** כיצד, **הָיוּ מְשֻׁקָּעִין אוֹתוֹ בְּוֵבֶל עַד אַרְכּוּבוֹתָיו** – ברכיו, כדי שלא יוכל לזוז לכאן ולכאן, **וְנוֹתֵן סוּדָר** [חתיכת בגד] **קָשֶׁה לְתוֹךְ** הסודר **הָרַכָּה**, כדי שלא יפצע הסודר הקשה את צווארו ויתנוול, **וְכוֹרֵךְ** אחד מן העדים את הסודרים **עַל צַוָּארוֹ**, לאחר מכן תופסים שני העדים את שני קצות הסודר, **זֶה מוֹשֵׁךְ** את קצה הסודר האחד **אֶצְלוֹ, וְזֶה מוֹשֵׁךְ** את קצה הסודר השני **אֶצְלוֹ, עַד שֶׁנַּפְשׁוֹ יוֹצֵאת.**

גמרא

הגמרא מבררת היכן נאמרה מיתת חנק בתורה: **תָּנוּ רַבָּנָן**, נאמר בתורה גבי הנואף עם אשת איש (ויקרא כ י) 'וְאִישׁ אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת אֵשֶׁת אִישׁ, אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת אֵשֶׁת רֵעֵהוּ, מוֹת יוּמַת הַנֹּאֵף וְהַנֹּאָפֶת', וכך דרשו חכמים את הפסוק, **'אִישׁ'** – גדול, הוא שחייב מיתה אם ניאף, **פָּרַט לְקָטָן** שניאף את אשת איש שאינו חייב מיתה, לפי שאינו בר עונשים. **'אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת אֵשֶׁת אִישׁ'** – דוקא כשניאף עם אשת גדול חייב מיתה, **פָּרַט** לְמנאף עם **אֶשֶׁת** קָטָן שאינו חייב מיתה, לפי שאין קידושין לקטן ונמצא שהיא איננה אשת איש אלא פנויה. **'אֵשֶׁת רֵעֵהוּ'** – המנאף עם אשת חבירו, כלומר אשת ישראל, חייב מיתה, **פָּרַט** לְמנאף עם **אֶשֶׁת אֲחֵרִים** – אשת גוי, שאינו חייב מיתה, לפי שאין קידושין לגוי, ונמצא שאיננה אשת איש אלא פנויה. ומסיים הפסוק **'מוֹת יוּמַת'**, באיזו מיתה, הוי אומר **בְּחֶנֶק**.

שואלת הברייתא: **אַתָּה אוֹמֵר** ש'מוֹת יוּמַת' הכוונה **בְּחֶנֶק**, מנין לך זאת **אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּאַחַת מִכָּל מִיתוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה**. משיבה הברייתא: **אָמְרַת** – יש לך לומר, **כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר מִיתָה בַּתּוֹרָה סְתָם** ולא פירט הכתוב באיזו מיתה, יתכן שכוונתו היתה למיתה הקלה מכולם שהיא חנק, ולכן מספק **אֵין אַתָּה רַשַּׁאי לְמוֹשְׁכָהּ לְהַחֲמִיר עָלֶיהָ** – להעמידה במיתה יותר חמורה, **אֶלָּא לְהָקֵל עָלֶיהָ, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, לֹא מִפְּנֵי שֶׁחֶנֶק הִיא** מיתה קַלָּה, אנו מוכרחים להעמיד בה את הכתוב, כי לא מיתת חנק היא המיתה הקלה שבכולן אלא מיתת הרג היא המיתה הקלה שבכולן, **אֶלָּא** קבלה היא בידינו **שְׁכָל מִיתָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה סְתָם אֵינָהּ אֶלָּא חֶנֶק. רַבִּי אוֹמֵר** – מבאר רבי את דברי רבי יונתן, **נֶאֱמַר מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם** אצל אונן, שנאמר (בראשית לח ז) 'וַיָּמֶת גַּם אֹתוֹ' לפי שלא רצה לייבם את תמר, **וְנֶאֱמַר** בפרשת נואף **מִיתָה בִּידֵי אָדָם** – 'מוֹת יוּמַת הַנֹּאֵף וְהַנֹּאָפֶת', **מַה מִּיתָה הָאֲמוּרָה בִּידֵי שָׁמַיִם** היא **מִיתָה שֶׁאֵין בָּהּ רוֹשֶׁם** – סימן וחבורה, לפי שהנשמה מסתלקת והגוף נשאר קיים, **אַף** סתם **מִיתָה הָאֲמוּרָה בִּידֵי אָדָם** היא **מִיתָה שֶׁאֵין בָּהּ רוֹשֶׁם**, וזו מיתת חנק שהנשמה מסתלקת והגוף נשאר קיים.

שואלת הגמרא על דברי רבי: **וְאִימָּא שְׁרֵיפָה** – אם משום מיתה שאין בה רושם, הרי גם שריפה אין בה רושם כמו ששנינו (לעיל ע"א) שהשריפה היא שריפת נשמה וגוף קיים, ואם כן שמא מיתה האמורה בנואף היא שריפה ולא חנק. מתרצת הגמרא: **מִדְּאָמַר רַחֲמָנָא** – מכך שאמרה תורה **שְׂרֵפָה** שזינתה דינה **בְּשְׂרֵיפָה, מִכְּלָל** – נשמע מכך **דְּהָא** [בת ישראל שזינתה] **לָאו בַּת שְׂרֵיפָה הִיא** אלא בחנק.